

Inspectie van het Onderwijs
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

DE INVLOED VAN KENMERKEN VAN STUDENTEN EN SCHOLIEREN BIJ DE KEUZE VOOR DOORSTUDEREN IN HET HOGER ONDERWIJS

ADDENDUM BIJ TUSSENRAPPORTAGE

**WEL OF NIET NAAR DE HOGESCHOOL? ACHTERLIGGENDE MECHANISMEN VAN
ONBEDOELDE ZELFSELECTIE IN HET KEUZEPROCES VAN MBO 4-STUDENTEN**

MEERJARIG ONDERZOEK SELECTIE EN TOEGANKELIJKHEID

Utrecht, juni 2022

INHOUD

A1 Inleiding	3
A2 Onderzoeksvraag	3
A3 Model	4
A4 Verschillen tussen groepen studenten en scholieren	4
A5 Keuze voor doorstuderen in het hoger onderwijs	5
A5.1 De keuze van mbo 4-studenten voor doorstuderen in het hoger onderwijs	6
A5.2 De keuze van havisten voor doorstuderen in het hoger onderwijs	7
A5.3 De keuze van vwo-ers voor doorstuderen in het hoger onderwijs	8
A6 Conclusie	9

A1 Inleiding

In dit addendum bij het tussenrapport beschrijven we een aanvullend deel van de resultaten van ons onderzoek naar zelfselectie. We laten zien welke leerling- en studentkenmerken van invloed zijn op de door henzelf ingeschatte kans op doorstuderen. Dit hebben we in het tussenrapport reeds gedaan voor mbo 4-studenten, op verzoek van OCW doen we dit ook voor havo- en vwo-scholieren. De kans op al dan niet verder studeren in het hoger onderwijs is niet berekend op basis van feitelijke doorstroomgegevens van gediplomeerde mbo'ers, havisten en vwo-ers, maar betreft een inschatting van de studenten en scholieren zelf. Als we in de tekst de term 'kans' gebruiken, bedoelen we dus altijd de kans die de respondent zichzelf heeft toegedicht.

A2 Onderzoeksvraag

De volgende vraag staat in dit addendum centraal: *Welke kenmerken van gekwalificeerde scholieren/studenten hangen samen met de door studenten en scholieren geschatte kans om te kiezen voor studeren in het hoger onderwijs?*

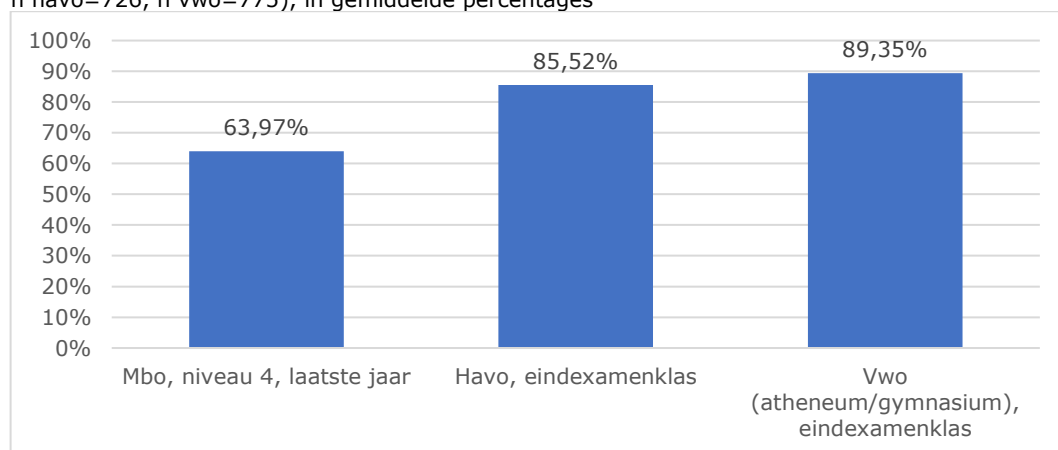
Bovenstaande vraag beantwoorden we aan de hand van een multivariate regressieanalyse waarbij de respondenten de analyse-eenheden zijn. Op deze manier stellen we vast welke student- en leerlingkenmerken in samenhang van invloed zijn op de (ingeschatte) kans op het volgen van een opleiding in het hoger onderwijs (doorstuderen).

Voordat we deze vraag beantwoorden bekijken we eerst hoe groot de gemiddelde ingeschatte kans om te kiezen voor doorstuderen in het hoger onderwijs over alle drie de vooropleidings-groepen is. In figuur A.1 staan de gemiddelde ingeschatte kansen voor mbo4-studenten, havisten en vwo-ers die de volgende vraag hebben beantwoord:

- Hoeveel kans geef jij jezelf dat jij een opleiding in het hoger onderwijs gaat volgen? [0-100 procent]

Vwo-ers geven zichzelf de grootste kans op het volgen van een opleiding in het hoger onderwijs, mbo 4-studenten zichzelf de laagste kans. De bijbehorende tabel is te vinden in het technisch rapport.

Figuur A.1 Ingeschatte kans op volgen van een opleiding in het hoger onderwijs (n mbo=967, n havo=726, n vwo=775), in gemiddelde percentages

Bron: Inspectie van het Onderwijs (2021)

A3 Model

Om de vraag in dit hoofdstuk te beantwoorden wordt de door de respondent ingeschatte kans geschat middels het opbouwen van een model. Het model wordt met telkens een groep kenmerken uit ons conceptueel kader aangevuld. Deze kenmerkgroepen zijn achtergrondkenmerken (1), kenmerken van het sociale netwerk (2), persoonlijkheidskenmerken (3), schoolkenmerken (loopbaanoriëntatie en -begeleiding, oftewel LOB) (4) en overige kenmerken (regio en bijzondere omstandigheden) (5).

Het eerste model bestaat uit achtergrondkenmerken van de scholieren en studenten. Bij achtergrondkenmerken kijken we naar sociale achtergrondkenmerken (zoals leeftijd en migratieachtergrond), kenmerken van de ouders van de leerling of student (opleidingsniveau en huishoud inkomen), of een leerling of student een psychisch of lichamelijke beperking heeft, en schoolprestaties (gemiddeld cijfer en doubleren).

Het tweede model is aangevuld met kenmerken van het sociale netwerk. Hier scharen we zowel ouders of verzorgers als vrienden in het netwerk van de student onder. De studenten en scholieren zijn enkele uitspraken voorgelegd over de mate waarin mensen in hun omgeving stimulerend dan wel ontmoedigend zijn als het gaat om doorstuderen in het hoger onderwijs. In dit model zijn twee aspecten hiervan opgenomen: stimulering door ouders of verzorgers om te gaan studeren en de houding van vrienden ten opzichte van het hoger onderwijs.

Het derde model is aangevuld met persoonlijkheidskenmerken. Deze persoonlijkheidskenmerken bestaan uit leenaversie, risicoaversie, examenstress en onzekerheid over het eigen kunnen in het hoger onderwijs (faalangst).

In het vierde model zijn schoolkenmerken toegevoegd aan achtergrondkenmerken, kenmerken van het sociaal netwerk en persoonlijkheidskenmerken. De schoolkenmerken gaan in op de mate van begeleiding die scholieren en studenten hebben gehad van hun instelling of school bij de keuze voor een toekomstige studie of werk. Daarnaast hebben we gevraagd naar de soort begeleiding, onderverdeeld in voorlichtingsactiviteiten en externe bezoeken.

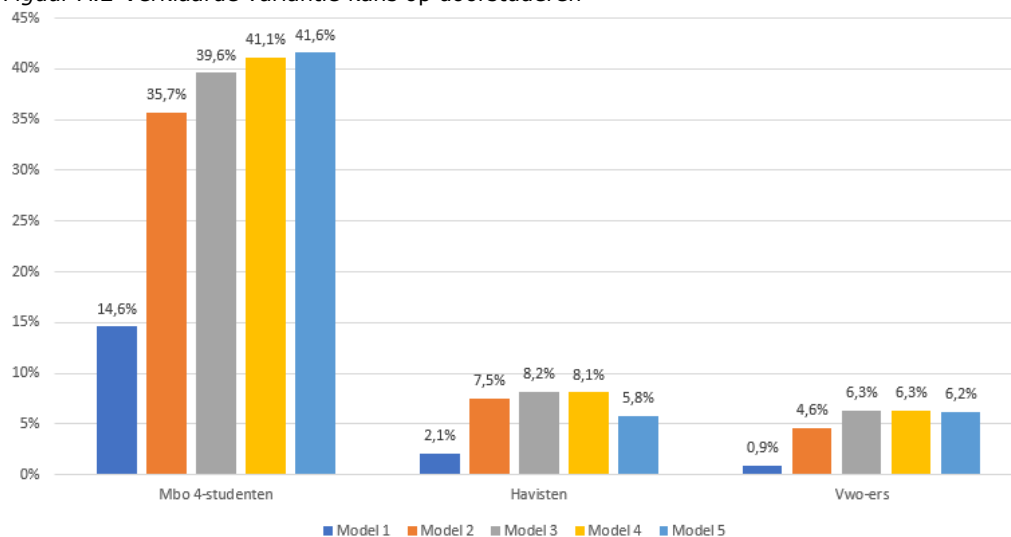
Het laatste model bestaat uit alle vijf de kenmerkengroepen uit ons conceptueel model. Als laatste zijn er twee kenmerken toegevoegd waarvan we veronderstelden dat ze belangrijk waren voor zelfselectie, maar die we niet konden plaatsen in een van de vorige vier kenmerkengroepen. Deze 'overige' kenmerken zijn de regio waar de student of leerling woont (Noord, Midden, Zuid, Oost) en of de student of leerling te maken heeft met bijzondere omstandigheden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan mantelzorg, financiële problemen, zwangerschap en/of ouderschap.

A4 Verschillen tussen groepen studenten en scholieren

In figuur A.2 staan de verklaarde varianties (Adjusted R Squared) voor elk van de vijf modellen voor mbo'ers, havisten en vwo-ers voor het kiezen van een opleiding in het hoger onderwijs. Deze varianties geven aan hoeveel van de variantie in de afhankelijke variabele, dus de ingeschatte kans op doorstuderen, verklaard wordt door de verschillende student- en leerlingkenmerken. Een aantal zaken vallen op wanneer we kijken naar de ontwikkeling van de verklaarde variantie. Zo is er voor mbo 4-studenten, havisten en vwo-ers een grote stijging in de verklaarde variantie van model 1 naar model 2. Het sociale netwerk van de studenten en scholieren speelt een grote rol in de kans op doorstuderen. Daarnaast zien we een stijgende verklaarde variantie voor mbo 4-studenten naarmate het model wordt uitgebreid,

terwijl bij havisten en vwo'ers de verklaarde variantie na model 3 niet verder toeneemt. De bijbehorende tabellen zijn te vinden in het technisch rapport.

Figuur A.2 Verklaarde variantie kans op doorstuderen

Bron: Inspectie van het Onderwijs (2021)

De figuur toont dat voor de mbo 4-studenten de verklaarde variatie het grootst is in model 5. Model 5 verklaart rond de 42 procent van de verschillen tussen de ingeschatte kans van mbo'ers op doorstuderen in het hoger onderwijs. De verklaarde variatie voor havisten is het grootste in model 3. Voor havisten verklaart model 3 rond de 8 procent van de verschillen tussen de ingeschatte kans op doorstuderen in het hoger onderwijs. Voor vwo-ers is de verklaarde variantie even groot in model 3 en 4. Aangezien er geen verandering ontstaat in de verklaarde variantie, kiezen we daarom voor model 3. Model 3 verklaart rond de 6 procent van de verschillen. De schoolkenmerken en de overige kenmerken voegden voor havisten en vwo-ers niets meer toe aan de verklaarde variantie. We zullen daarom voor mbo 4-studenten het vijfde model beschrijven en voor havisten en vwo-ers het derde model.

A5 Keuze voor doorstuderen in het hoger onderwijs

Welke groepen gekwalificeerde mbo 4-studenten, havisten en vwo-ers schatten hun kansen op doorstuderen in het hoger onderwijs lager in dan andere groepen? We hebben de scholieren en studenten gevraagd hoeveel kans zij zichzelf geven op het volgen van een opleiding in het hoger onderwijs.

De kenmerken in de modellen zijn zodanig omschreven dat ze de groep scholieren en studenten weergeven die een (verwachte) risicogroep vormen. Er wordt verwacht dat hun ingeschatte kans lager zal zijn dan voor de overige studenten en scholieren. Een voorbeeld: we verwachten dat studenten en scholieren met een bovengemiddelde faalangst zichzelf een lagere kans geven op het volgen van een opleiding in het hoger onderwijs, dan studenten en scholieren zonder faalangst. Een dicht bolletje (●) in het model betekent dat de veronderstelde 'risicogroep' zichzelf inderdaad minder kansen toedicht op aanmelding voor een selectieve opleiding dan de niet-risicogroep. Een open ruitje (◇) betekent dat juist de niet-risicogroep zichzelf een lagere kans geeft. We beschrijven alleen de kenmerken die een significant effect hebben op de ingeschatte kans. Een lege cel betekent dat het kenmerk geen significant effect heeft: er is geen significant verschil in de

ingeschatte kansen van de risicogroep en de niet-risicogroep. De onderliggende tabellen met de regressiecoëfficiënten en significantiewaarden zijn te vinden in het technisch rapport.

A5.1 De keuze van mbo 4-studenten voor doorstuderen in het hoger onderwijs
 Figuur A.3 laat zien welke studentkenmerken van mbo 4-studenten in ons onderzoek leiden tot een kleinere kans op doorstuderen in het hoger onderwijs. Er blijken negen studentkenmerken van invloed op de ingeschatte kans op het kiezen van een selectieve opleiding. Mbo 4-studenten waarvoor onderstaande kenmerken gelden, zullen volgens onze resultaten minder vaak kiezen voor studeren in het hoger onderwijs dan andere groepen:

- oudere studenten;
- studenten met een niet-westerse migratie achtergrond;
- studenten die ooit tijdens hun opleiding een jaar hebben overgedaan;
- studenten die weinig stimulering van hun ouders krijgen;
- studenten met vrienden die een negatieve houding ten opzichte van het hoger onderwijs hebben;
- studenten die stress voor een naderend examen ervaren;
- studenten die onzeker zijn over hun eigen kunnen in het hoger onderwijs (faalangst);
- studenten die weinig begeleiding vanuit school hebben ontvangen bij het maken van een keuze voor een toekomstige studie of werk;
- studenten die geen extern bezoek hebben afgelegd;
- studenten die geen bijzondere omstandigheden hebben.

Het effect van bijzondere omstandigheden is onverwacht en moeilijk te interpreteren. We hadden verwacht dat de studenten zonder bijzondere omstandigheden zichzelf een grotere kans op doorstuderen zouden geven. Mogelijk is dit juist de groep die gaat werken.

Figuur A.3. Effecten van kenmerken van mbo 4-studenten: de kans op doorstuderen in het hoger onderwijs. Model met alle kenmerkgroepen

		Mbo
Achtergrond	Hogere leeftijd	•
	Vrouwen	
	Westerse migratieachtergrond versus Nederlandse achtergrond	
	Niet-westerse migratieachtergrond versus Nederlandse achtergrond	•
	Geen opleiding ouders versus wo	
	Opleiding ouders lager dan mbo 2 versus wo	
	Opleiding ouders mbo 3/4 versus wo	
	Opleiding ouders hbo versus wo	
	Laag inkomen ouders	
	Psychische of lichamelijke beperking	
	Laag rapportcijfer	
	Doubleren	•
	Sociaal netwerk	Weinig stimulering door ouders

	Negatieve houding vrienden ten opzichte van hoger onderwijs	•
Persoonlijkheid	Leenaversie	
	Risicoaversie	
	Examenstress	•
	Faalangst	•
School	Weinig begeleiding	•
	Nauwelijks voorlichting	
	Geen extern bezoek	•
Overig	Noord	
	Oost	
	Zuid	
	Bijzondere omstandigheden	◇

Bron: Inspectie van het Onderwijs (2021)

A5.2 De keuze van havisten voor doorstuderen in het hoger onderwijs

Figuur A.4 laat zien welke scholierenkenmerken van havisten in ons onderzoek leiden tot een afname van de ingeschatte kans op doorstuderen in het hoger onderwijs. Er blijken vijf leerlingkenmerken van invloed op de ingeschatte kans op het kiezen van een selectieve opleiding. Havisten waarvoor onderstaande kenmerken gelden, zullen volgens onze resultaten minder vaak kiezen voor doorstuderen in het hoger onderwijs dan andere groepen:

- scholieren met een Nederlandse achtergrond;
- scholieren met een laag gemiddeld rapportcijfer;
- scholieren die weinig stimulering van hun ouders krijgen;
- scholieren met vrienden die een negatieve houding ten opzichte van het hoger onderwijs hebben;
- scholieren die onzeker zijn over hun eigen kunnen in het hoger onderwijs (faalangst).

Figuur A.4. Effecten van kenmerken van havisten: de kans op doorstuderen in het hoger onderwijs. Model met alle kenmerksgroepen

		Havo
Achtergrond	Hogere leeftijd	
	Vrouwen	
	Westerse migratieachtergrond versus Nederlandse achtergrond	
	Niet-westerse migratieachtergrond versus Nederlandse achtergrond	◇
	Geen opleiding ouders versus wo	
	Opleiding ouders lager dan mbo 2 versus wo	
	Opleiding ouders mbo 3/4 versus wo	
	Opleiding ouders hbo versus wo	
	Laag inkomen ouders	
	Psychische of lichamelijke beperking	

	Laag rapportcijfer	•
	Doubleren	
Sociaal netwerk	Weinig stimulering door ouders	•
	Negatieve houding vrienden ten opzichte van hoger onderwijs	•
Persoonlijkheid	Leenaversie	
	Risicoaversie	
	Examenstress	
	Faalangst	•

Bron: Inspectie van het Onderwijs (2021)

A5.3 De keuze van vwo-ers voor doorstuderen in het hoger onderwijs

Figuur A.5 laat zien welke scholierenkenmerken van vwo-ers in ons onderzoek leiden tot een afname van de ingeschatte kans op doorstuderen in het hoger onderwijs. Er blijken vier leerlingkenmerken van invloed op de ingeschatte kans op het kiezen van een selectieve opleiding. Vwo-ers waarvoor onderstaande kenmerken gelden, zullen volgens onze resultaten minder vaak kiezen voor doorstuderen in het hoger onderwijs dan andere groepen:

- scholieren die weinig stimulering van hun ouders krijgen;
- scholieren met vrienden die een negatieve houding ten opzichte van het hoger onderwijs hebben;
- scholieren die onzeker zijn over hun eigen kunnen in het hoger onderwijs (faalangst).
- scholieren die stress voor een naderend examen ervaren.

Het model laat zien dat alle kenmerken die van invloed zijn een effect hebben in de verwachte richting op de ingeschatte kans. Het model laat ook zien dat de klassieke achtergrondkenmerken zoals geslacht, leeftijd, sociaal-economische status of migratieachtergrond geen rol van betekenis spelen op de ingeschatte kans op doorstuderen in het hoger onderwijs.

Figuur A.5. Effecten van kenmerken van havisten: de kans op doorstuderen in het hoger onderwijs. Model met alle kenmerksgroepen

		Vwo
Achtergrond	Hogere leeftijd	
	Vrouwen	
	Westerse migratieachtergrond versus Nederlandse achtergrond	
	Niet-westerse migratieachtergrond versus Nederlandse achtergrond	
	Geen opleiding ouders versus wo	
	Opleiding ouders lager dan mbo 2 versus wo	
	Opleiding ouders mbo 3/4 versus wo	
	Opleiding ouders hbo versus wo	
	Laag inkomen ouders	
	Psychische of lichamelijke beperking	
	Laag rapportcijfer	

	Doubleren	
Sociaal netwerk	Weinig stimulering door ouders	•
	Negatieve houding vrienden ten opzichte van hoger onderwijs	•
Persoonlijkheid	Leenaversie	
	Risicoaversie	
	Examenstress	•
	Faalangst	•

Bron: Inspectie van het Onderwijs (2021)

A6 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we laten zien welke kenmerken van mbo'ers, havisten en vwo'ers de kans om door te studeren in het hoger onderwijs beïnvloeden. We geven in dit hoofdstuk antwoord op de vraag:

Welke kenmerken van gekwalificeerde scholieren en studenten hangen samen met de door studenten en scholieren geschatte kans om te kiezen voor studeren in het hoger onderwijs?

Om de vraag te kunnen beantwoorden, hebben we het effect van verschillende kenmerken op de ingeschatte kans op het kiezen van een opleiding in het hoger onderwijs geschat. In tabel A.1 hieronder vatten we voor elk van de modellen met de meest verklaarde variantie het antwoord op de vraag samen. Studenten en scholieren met onderstaande kenmerken zullen volgens onze resultaten vaker afzien van doorstuderen in het hoger onderwijs, in vergelijking met andere groepen studenten en scholieren.

Als we de resultaten gezamenlijk bekijken voor de drempel selectie dan zien we een aantal opvallende zaken. Voor mbo 4-studenten zien we dat twee klassieke achtergrondkenmerk er toe doen, namelijk leeftijd en migratieachtergrond. Een klassiek achtergrondkenmerk is relevant voor havisten en dat is (het ontbreken van een) migratieachtergrond: havisten met een Nederlandse achtergrond schatten hun kansen om verder te studeren lager in. Bij vwo'ers spelen klassieke achtergrondkenmerken zoals geslacht, leeftijd, sociaal-economische status of migratieachtergrond geen rol. De invloed van het sociale netwerk is bij alle studenten en scholieren aanwezig en is zoals verwacht. Ouders en vrienden hebben invloed op de ingeschatte kans op doorstuderen. Ook zien we dat bij zowel mbo'ers, havisten en vwo'ers faalangst een significante rol speelt: hoe meer een student of leerling onzeker is over zijn eigen kunnen in het hoger onderwijs, hoe lager de ingeschatte kans op doorstuderen. Tot slot zien we dat schoolkenmerken en overige kenmerken alleen een rol spelen bij de kans op doorstuderen voor mbo 4-studenten.

Tabel A.1. Kenmerken van studenten/scholieren en afzien doorstuderen in het hoger onderwijs (verwacht ●, onverwacht ◇).

Model	Kenmerken	Mbo 4-studenten	Havisten	Vwo-ers
1	Achtergrond	Oudere studenten (●) Studenten met een niet-westerse migratie achtergrond (●) Studenten die een jaar tijdens hun opleiding hebben overgedaan (●)	Scholieren met Nederlandse achtergrond (◇) Scholieren met een laag gemiddeld rapportcijfer (●)	
2	Sociaal netwerk	Studenten met ouders/verzorgers die weinig stimuleren tot een verdere studie in het hoger onderwijs (●) Studenten met vrienden die een negatieve houden ten opzichte van het hoger onderwijs hebben (●)	Scholieren met ouders/verzorgers die weinig stimuleren tot een verdere studie in het hoger onderwijs (●) Scholieren met vrienden die een negatieve houden ten opzichte van het hoger onderwijs hebben (●)	Scholieren met ouders/verzorgers die weinig stimuleren tot een verdere studie in het hoger onderwijs (●) Scholieren met vrienden die een negatieve houden ten opzichte van het hoger onderwijs hebben (●)
3	Persoonlijkheid	Studenten met examenstress (●) Studenten met faalangst (●)	Scholieren met faalangst (●)	Scholieren met examenstress (●) Scholieren met faalangst (●)
4	School	Studenten die weinig begeleiding vanuit school hebben gehad (●) Studenten die geen extern bezoek hebben afgelegd (●)	Model 4 en 5 voegden voor havisten en vwo'ers geen verklaarde variantie toe.	
5	Overig	Studenten die geen bijzondere omstandigheden hebben (◇)		

Bron: Inspectie van het Onderwijs (2021)

Colofon

Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

Een exemplaar van deze publicatie is te downloaden vanaf de website van de Inspectie van het Onderwijs: www.onderwijsinspectie.nl.

© Inspectie van het Onderwijs | juni 2022